

УДК 378:005.6

М. О. Сокол,
кандидат філологічних наук, докторант
(Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка)

ЕКСПЛІКАЦІЯ ПОНЯТТЯ “ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ” (ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД)

Анотація

У статті аналізуються сутнісні, загальні й відмінні характеристики поняття “якість вищої освіти”. Аргументовано актуалізацію цього поняття як ключового у вітчизняній та зарубіжній педагогічній науці. Розглядаються шляхи формування та визначення понять “якість”, “якість вищої освіти”.

Ключові слова: поняття, якість, вища освіта, якість вищої освіти, експлікація, детермінація, шляхи формування, зарубіжний досвід.

Summary

The article analyses the essential common and distinctive characteristics of the concept of "high education quality." The actualization of the concept as a key in national and foreign pedagogical science was argued.

Key words: concept, quality, high education, high education quality, explication, determination, ways of formation, foreign experience.

Постановка проблеми. Однією із провідних проблем у сучасних дискусіях щодо вітчизняної вищої освіти є експлікація поняття якості вищої освіти. Загальновідомим є той факт, що переважна більшість наукової термінології, зокрема, у галузі педагогіки, запозичена з різних мов.

Відтак, уважний аналіз наявних думок показує, що досить часто не лише громадяни, а й провідні експерти вкладають у це поняття зовсім різний зміст. Звідси постає потреба їх детермінації в педагогічній науці. Аналіз наукових джерел показав, що стратегія якості сьогодні є основою освітньої політики багатьох країн. Цей процес започаткований ще наприкінці ХХ ст. (Велика Британія, Нідерланди, Польща, США, Угорщина, скандинавські країни тощо) і триває досі (Німеччина, Румунія, Франція, Чехія, країни СНД тощо). У вітчизняній та світовій педагогічній науці питання якості вищої освіти стали провідними в пошуках ученими оптимальних форм, методів та засобів навчання у вищій школі, змістовому наповненні навчальних дисциплін, побудові процесу професійної підготовки, створенні умов для максимального опанування особистістю матеріальної культури й духовних цінностей, розкритті студентського потенціалу, спрямування їхньої самореалізації.

Метою статті є експлікація поняття якості вищої освіти з використанням зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Зрозуміло, що поняття якості вищої освіти має бути узгоджено із загальним поняттям якості. Насамперед, спробуємо розібратися з тим, що таке якість. Академічний тлумачний словник української мови вирізняє наступні особливості цього терміну:

1. По-перше, це “внутрішня визначеність предмета, яка становить специфіку, що відрізняє його від усіх інших”. У нашому випадку якість – це, насамперед, “бути вищою освітою” [Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 638].

2. По-друге, якість – це “ступінь вартості, цінності, придатності чого-небудь для його використання за призначенням” [Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 638]. Саме цей аспект, зазвичай, береться до уваги в дискусіях стосовно якості вищої освіти.

3. По-третє, якість – це “та чи інша характерна ознака, властивість, риса кого-, чого-небудь” [Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 638]. До того ж, ми розглядаємо якість освіти як певну конкретизацію першого, тому що “характерна ознака ... це і є “специфіка”. До прикладу, російськомовний тлумачний словник (за ред. С. Ожегова та Н. Шведової) виокремлює лише перші два значення терміну “якість”. Ми вважаємо, що для вимірювання якості вищої освіти оптимальним є такий підхід, який би поєднував визначення відповідності стандартам, що встановлюють певні рамкові мінімальні вимоги щодо першого розуміння поняття якості та багатовимірної оцінки (або рейтингу), яка б залежно від мети оцінювання віддзеркалювала різні аспекти поняття якості у другому розумінні та/або вимоги різних зацікавлених груп.

Застосування терміну “якість” (quality) до освіти викликана самим життям, пошуками як загальноприйнятого його визначення, так і формуванням засобів вимірювання і порівняння рейтингу освіти різних країн чи різних типів закладів в одній країні. Складність ситуації полягає в поліваріантності розуміння якості освіти. Міжнародною організацією зі стандартизації ІСО прийняте таке визначення: “якість освіти – це комплекс характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне та практично ефективне формування компетентності та професійної свідомості осіб, які навчаються” [14, с. 34]. Згідно, ENQA (European Association for Quality Assurance in Higher Education) якість освіти – це “її збалансована відповідність (як результату, процесу, освітньої системи) встановленим потребам, цілям, вимогам, нормам (стандартам)” [13, с.14].

Додамо, що складові якості: викладання (навчальний процес, педагогічна діяльність); науково-педагогічні кадри; освітні програми; матеріально-технічна база, інформаційно-освітнє середовище; студенти (учні, абітурієнти); управління освітою; наукові дослідження тощо. Міжнародний інститут планування освіти в Парижі пропонує під якість освіти розуміти “якісні зміни в навчальному процесі і в навколишньому середовищі учнів, які можна вважати як підвищення їхніх знань, умінь і цінностей” [12, с.112].

У тлумаченні якості освіти зарубіжна педагогіка спирається на три основні підходи: об’єктивістський, релятивістський та концепцію розвитку [3]. Перший підхід здійснює аналіз якості вищої освіти відповідно до освітньої системи університету і вихідних параметрів. У свою чергу, релятивістський підхід спирається не на критерії, а на досягнення цілей навчання. Відтак, концепція розвитку значно відрізняється від перших двох підходів, оскільки вона орієнтована на вдосконалення якості освітнього процесу в поточний період.

Д. Вестерхайден (D. Westerheijden) вважає, що якість освіти – це багатозначний термін, тому його вимірювання слід здійснювати відносно досягнення багатьох цілей, які постають перед кожним з учасників освітнього процесу. Досягнення практичних цілей, на думку вченого,

еквівалентне якості кінцевого “продукту”, а також окремо підкреслює, що якість – багатоаспектне поняття: воно вимірюється різними цілями, що постають перед учасниками освітнього процесу у вищому навчальному закладі [16, с.183]

Дж. Гордон (G. Gordon) вважає, що якість вищої освіти – колективна й багатомірна категорія, яка спирається на реальні факти й явища діяльності конкретних навчальних закладів, включаючи контроль за дотриманням системи стандартів, стежити за змінами й нововведеннями. Саме дотримання вищеперерахованих елементів дає змогу окремому фахівцю досягнути об'єктивності в процесі оцінювання якості вищої освіти [7, с.295].

Останнім часом використовують багатовимірні моделі щодо тлумачення поняття якості вищої освіти. Згідно із моделлю Л. Харвея (Harvey L.) й Д. Гріна (Green D.) вирізняють п'ять аспектів: виключність (прагнення бути кращим за інших); досконалість або стабільність, придатність для певних цілей (відповідність вимогам, потребам або бажанням), співвідношення з ціною (можливість та термін повернення інвестицій в освіту) й трансформацію (освітній розвиток студентів, що призводить до розширення їх можливостей та набуття нових знань) [8, с. 56].

Близькою до їх підходу є модельна концепція Ж. Перрі, який додатково виокремлює якість, як відповідність стандартам, та якість, як атрибут, що характеризує постійний розвиток. Уявлення про якість вищої освіти є істотно відмінною для тих чи інших зацікавлених сторін, тому Л. Харвей, Д. Грін пропонують відмовитися від спроб створити єдине визначення й використовувати різні підходи залежно від конкретної проблеми, що обговорюється.

Існує чимало визначень якості освіти, це свідчить про складність і багатогранність цього поняття. Терміни “ефективна освіта” (efficiency), “ефективність” (effectiveness) і “якість” (quality) часто використовуються як синоніми (Д. Адамс (Adams D.)) [1, с. 24]. Однак, сьогодні спостерігаємо певний консенсус навколо основних аспектів якості освіти. Американські вчені С. Мотала (Motala S.) та Р. Піфо (R. Piphoo) вважають, що світові й міжнародні чинники впливають на експлікацію цього поняття і, відтак, призводять до дискусії стосовно якості освіти [11]. На думку С. Беноліель (Benoliel S.), С. О'Гара (O'Gara C.) та С. Міскі (Miske S.) визначення якості повинно бути відкритим для змін, інформаційних еволюцій, мінливих ситуацій і нового розуміння проблем вищої освіти [4]. Відтак, американський учений В. Глассер (Glasser W.) зазначає, що забезпечення якості освіти полягає у створенні такої системи, яка зможе адаптуватись до змін у вигляді накопичення даних, а також дозволить використовувати набутий досвід та самооцінку [6]. Позаяк, постійна оцінка, самооцінка і вдосконалення освіти зможуть зосередитись на будь-яких, або всіх параметрах якості системи навчання: студенти, навчальне середовище, зміст, процес і результати.

Зарубіжні вчені по-різному тлумачать якість освіти. До прикладу, Ф. Кумбс (Coombs Ph.) у книзі “Глобальні кризи в галузі освіти в 80-х роках” зазначає, що якість – це дещо більше, ніж якісна освіта, яка зазвичай визначається “успішністю студентів відповідно до традиційних

програм і стандартів. З урахуванням конкретних обставин і подальшої перспективи якість освіти також залежить від того, хто вчив і що вивчали, і як усе це відповідає поточним та майбутнім потребам” [5, с. 105].

На нашу думку, якість освіти – це, насамперед, значні зміни у самій системі освіти, кореляція її складових (студенти, викладачі, засоби, обладнання та матеріали) та створення продуктивних освітніх технологій і програм, економічного, культурного, політичного розвитку. Окрім того, Р. Льовінь (LeVine R.) у доповіді “Пріоритети і стратегії для освіти” зазначає, що якість освіти зумовлює певні проблеми в галузі освіти і зауважує, що “дуже важко визначити, що таке “міра” якості освіти? Чи можна, взагалі, якість “виміряти цей термін”? Дослідник акцентує увагу, що якість – це “міра досвіду, міра середовища навчання тощо”[10, с. 93]. Деяко відмінне пояснення якості знаходимо у працях П. Вервімпа (Verwimp P.), який вважає, що першочерговим для якості освіти є “забезпечення якості” з метою виконання умов контракту і, як наслідок, високоякісне, кваліфіковане, толерантне “обслуговування учасників навчального процесу”[15, с. 167].

Окрім збалансованого освітнього процесу, якість освіти включає також вміння та навички, застосування цих вмінь та навичок у повсякденному житті. Наприклад, для багатьох дітей Африки якісна освіта має включати знання про ВІЛ/СНІД та інформацію щодо збереження власного здоров'я. Питання якості освіти обговорювали на конференціях у Європі і значна частина цих дискусій була опублікована у виданні “Якість в освіті” УБЕЕ (2002). Робочою групою в ЕІ-Європи і ETUCE розроблені наступні твердження: якість освіти – це концепція, яка з часом швидко змінюється і на ці зміни впливають різні національні сектори освіти, відмінність культур, зацікавлені сторони в галузі освіти – студенти, викладачі, політики, профспілки і т.д.

Висновки. Підсумуємо, що поняття якості вищої освіти в світі розуміють по різному. Це пояснюється насамперед різноаспектним його трактуванням. Отже, якість освіти за критеріями ООН виступає одним з провідних індикаторів якості життя. У зв'язку з курсом України на прискорення інтеграції в структури об'єднаної Європи, питання якості вищої освіти набуває особливого значення та висуває необхідність приведення вітчизняних освітніх стандартів у відповідність до критеріїв держав-членів Європейського Союзу. Ми вважаємо, що науковці різних країн розрізняють поняття “якості вищої освіти” у широкому та вузькому значеннях. Відтак, як результат звуження поняття “якості вищої освіти” виникає поняття “якість професійної підготовки”, яке можна розглядати на різних рівнях: перший рівень – планування навчання, коли певні уявлення про заплановану якість підготовки закладаються в освітні програми з кожного предмета; другий – етап реалізації освітніх програм у навчальному процесі; третій – оцінка якості результатів здійсненого навчального процесу. Таким чином, якість професійної підготовки студентів розглядається в дослідженні як глибоке засвоєння спеціально відібраного, структурованого теоретичного матеріалу з основ спеціальності для набуття студентами професійних умінь і навичок та формування необхідних особистісних професійних якостей у ході спеціально організованого, професійно спрямованого навчального процесу.

Отже, дослідження підходів зарубіжних і вітчизняних науковців щодо

сутності якості вищої освіти дають змогу констатувати пріоритетність цього питання у модернізації системи професійної підготовки відповідно до вимог сучасності. На нашу думку, нова методологія якісної освіти повинна ґрунтуватися на взаємодії традицій та інновацій, а забезпечення високоякісної освіти – всіх її етапах і рівнях, тоді як оцінювання її результативності й управління якістю – одне з основних завдань сьогодення, яке має не лише педагогічний чи суто науковий, але й соціальний, політичний та управлінський аспекти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка.– Том 11, 1980. – С. 638.
2. Adams D. Defining educational quality. Improving Educational Quality Project Publication #1: Biennial Report / D. Adams. – Arlington, VA: Institute for International Research. – 1993. – 78 p.
3. Barnet R. Improving higher education: total quality care / R. Barnet. – Buckingham : Society for Research in Higher Education and Open University Press, 1992. – 18 p.
4. Benoliel S., O'Gara C., and Miske S. Promoting primary education for girls in Pakistan / S. Benoliel. – Arlington, Virginia: USAID's Development Experience Clearinghouse. – 1999. – 189 p.
5. Coombs Ph. The World Crisis in Education: The View from the Eighties / Ph. Coombs. – Oxford : Oxford University Press. – 1985. – 368 p.
6. Glasser W. The quality school: Managing students without coercion / W. Glasser. – New York, NY: Perennial Library. – 1999. – 146 p.
7. Gordon G. Approaches to effective international processes to quality management: an initial analysis // Tertiary Education and Management. – Vol. 4. – №. 4. – 1998. – P. 295-301.
8. Harvey L., Green D. Defining Quality? // Assessment and Evaluation in Higher Education. – 1993. – Vol. 18. – 178 p.
9. Jacobsson P. Plea for more consistent definition of quality in education and research / P. Jacobsson // Quality and communication for improvement: proceedings 12th open AIR Forum, University Claude Bernard Ecole Normale Supérieure Lyon, France, September 9-12, 1990, Enschede: EAIR, an European Higher Education Society; Utrecht: Lemma. – P. 59-84.
10. LeVine R. Educational Priorities and Strategies / R. LeVine. – Washington, D.C. – 2000. – 191 p.
11. Motala S., Piphlo R. Education transformation and quality: The South African experience / S. Motala. – San Antonio, Texas. – 2000. – 164 p.
12. Ross K. Planning the Quality of Education. The Collection and Use of Data for Informed Decision making / K. Ross. – Paris : UNESCO, 1990. – 160 p.
13. Quality assurance standards – Guidelines for the application of ANSI/ISO/ASQ Q9001–2000 to education and training institutions. Milwaukee: American Society For Quality Standart, 69 p. – Режим доступу :http://wed.siu.edu/public1/ocdp/cdrom_spring_2011.WED_469_CD/files/ISO%20Guidelines%20for%20Education%20Sector.pdf
14. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area. Helsinki: European Association for Quality Assurance in Higher Education, 2009. – 41 p. – Режим доступу : http://www.enqa.eu/files/ESG_3edition%20%282%29.pdf.
15. Verwimp P. Measuring the quality of education at two levels: A case study of primary schools in rural Ethiopia. International Review of Education / P. Verwimp. – New York, NY: Perennial Library. – 1999. – P. 167-196.
16. Westerheijden D. F. Peers, performance and power: quality assessment in the Netherlands / D. F. Westerheijden // Peer review and performance indicators: quality assessment in British and Dutch higher education / eds.: Leo C. J. Geodegebuure, Peter A. M. Maassen, Don F. Westerheijden. – Utrecht : Lemma. – P. 183-207.

Стаття надійшла до редакції 06.09.2017